1. Fællesskabsretten er ikke til hinder for, at en national domstol af egen drift tager stilling til, om nationale bestemmelser er forenelige med præcise og ubetingede bestemmelser i et direktiv, hvis gennemførelsesfrist er udløbet, selv om en borger ikke har påberåbt sig dette direktiv for Domstolen.

2. Det personelle anvendelsesområde for direktiv 79/7 om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring er fastsat i artikel 2 og kan ikke udvides til en person, som er udelukket herfra, fordi denne er omfattet af en national ordning, som ifølge direktivets artikel 3 hører til dets materielle anvendelsesområde.

3. En borger kan for en national domstol påberåbe sig bestemmelserne i direktiv 79/7, når vedkommende rammes af virkningerne af en national, diskriminerende bestemmelse vedrørende sin ægtefælle, som ikke er part i sagen, dog på betingelse af, at ægtefællen selv er omfattet af direktivets anvendelsesområde.

4. Direktiv 79/7 skal fortolkes således, at det ikke tillader medlemsstaterne efter udløbet af den fastsatte gennemførelsesfrist at opretholde virkningerne af en national, tidligere lovgivning, som under visse omstændigheder udelukkede gifte kvinder fra alderdomsforsikring.

RETSMØDERAPPORT
i de forenede sager C-87/90, C-88/90 og C-89/90 *

I — Faktiske omstændigheder og skriftlig forhandling

1. Rådets direktiv 79/7/EØF af 19. december 1978 om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring (EFT 1979 L 6, s. 24) finder ifølge artikel 2 anvendelse på den erhvervsaktive befolkning, herunder selvstændige erhvervsdrivende, arbejdstagere og selvstændige erhvervsdrivende, der midlertidigt er uden arbejde på grund af sygdom, ulykke eller ufrivillig arbejdsløshed, og personer, der søger arbejde, samt på arbejdstagere og selvstændige erhvervsdrivende, der er fratrådt med alders- eller invalidepension.

Ifølge artikel 3 finder direktivet anvendelse på lovbestemte ordninger, der sikrer beskyttelse mod følgende risici: sygdom, invaliditet, alderdom, arbejdsulykker og erhvervssygdomme samt arbejdsløshed.

* Processprog: nederlandsk.

Artikel 4 definerer princippet om ligebehandling således, at det indebærer, at der ikke finder nogen forskelsbehandling sted på grundlag af køn, hverken direkte eller indirekte, under henvisning særlig til ægteskabelig eller familiemæssig stilling, især for så vidt angår anvendelsesområdet for ordningerne, bidragspligt, beregning af bidrag og beregningen af ydelserne.

Artikel 5 pålægger medlemsstaterne at træffe de nødvendige foranstaltninger til ophævelse af administrativt eller ved lov fastsatte bestemmelser, som er i modstrid med princippet om ligebehandling.

Henset til det tidsrum, der medgår til direktivets meddelelse, udløb fristen for gennemførelse af direktivet, som ifølge artikel 8 er fastsat til seks år, for Nederlandene den 23. december 1984.

2. I Nederlandene er der ved Algemene Ouderdomswet (den nederlandske lov om almindelig alderdomsforsikring, herefter benævnt »AOW«) af 31. maj 1956 (*Staatsblad*, 281) til fordel for personer bosiddende i Nederlandene samt ikke-bosiddende, som er indkomstskattepligtige på grund af virksomhed udøvet i Nederlandene, indført en almindelig alderspensionsordning, hvorefter pensionsrettigheder erhverves på grundlag af tilbagelagte forsikringsperioder.

Personer, der er forsikret i henhold til AOW, har ret til pension, når de fylder 65 år; personer, der har været forsikret uden afbrydelse fra det 15. til det 65. år, modtager en fuld pension. For hvert år, i løbet af hvilket den pågældende person ikke var forsikret, foretages der et fradrag på ca. 2%. Der udbetales et tillæg til en pensionsmodtager, som forsørger en ægtefælle, der endnu ikke er fyldt 65 år. Dette tillæg nedsættes afhængigt af det antal år, hvor ægtefællen ikke har været forsikret.

3. I henhold til den ordning, der var gældende indtil den 1. april 1985, og som var fastsat i to kongelige anordninger af 18. oktober 1968 (*Staatsblad*, 575) og af 19. oktober 1976 (*Staatsblad*, 557), var personer bosiddende i Nederlandene, som udøvede erhvervsvirksomhed i udlandet, og som i kraft af dette arbejde havde været forsikret efter dette lands lovgivning, udelukket fra forsikring i henhold til AOW.

Gifte kvinder, som var bosiddende i Nederlandene, og hvis ægtefæller var bosiddende i Nederlandene, men ikke havde været forsikret i henhold til AOW, var heller ikke selv forsikret for de perioder, i hvilke deres ægtemænd var udelukket fra forsikringen. Derimod var gifte mænd, der var bosiddende i Nederlandene, og hvis hustruer arbejdede som lønmodtagere, men var udelukket fra forsikringen, forsikret uden begrænsning for de pågældende perioder.

4. Ved lov af 28. marts 1985 (*Staatsblad*, 180) er princippet om ligebehandling af mænd og kvinder indført i AOW, og ved kongelig anordning af 26. april 1985 (*Staatsblad*, 297) er udelukkelsen af gifte kvinder fra forsikring i henhold til AOW med den begrundelse, at deres ægtemænd ikke var forsikret, blevet afskaffet fra den 1. april 1985.

Den nederlandske lovgiver har ikke indført regler, hvorefter den udelukkelse, som lovligt gjaldt før den 1. april 1985, blev uden virkninger for fremtiden.

5. Fru A. Verholen, som er sagsøger i hovedsagen i sag C-87/90, har altid boet i Nederlandene, hvor hun arbejdede som lønmodtager. Da hun var 61 år, gik hun på førtidspension i henhold til en ordning, som var knyttet til hendes arbejdskontrakt. I hele den periode, hvor hun var erhvervsaktiv, har hun betalt bidrag til AOW.

Hendes ægtefælle, der er bosiddende i Nederlandene, har i otte år udøvet erhvervsvirksomhed i Belgien, og i denne periode var han ikke forsikret i henhold til AOW.

Af denne grund blev den alderspension, som blev udbetalt til fru Verholen i henhold til AOW, da hun fyldte 65 år, nedsat med 16%.

6. Fru T. H. M. van Wetten-van Uden, sagsøgeren i hovedsagen i sag C-88/90, har aldrig udøvet erhvervsvirksomhed.

Hendes ægtefælle, der var bosiddende i Nederlandene, arbejdede i perioder på tilsammen over 4 år som lønmodtager i Forbundsrepublikken Tyskland og var for disse perioder ikke tilsluttet AOW.

Af denne grund blev den alderspension, som blev udbetalt til fru van Wetten-van Uden i henhold til AOW, da hun fyldte 65 år, nedsat med 8%.

7. G. H. Heiderijk, sagsøgeren i hovedsagen i sag C-89/90, som er bosiddende i Nederlandene, har udøvet erhvervsvirksomhed i Forbundsrepublikken Tyskland i en årrække. Hans ægtefælle, som bor sammen med ham i Nederlandene, har aldrig udøvet erhvervsvirksomhed. Da han fyldte 65 år, opnåede han alderspension i henhold til AOW med et tillæg for hans ægtefælle, som han forsørgede, og som endnu ikke var fyldt 65 år. Der blev dog foretaget et fradrag i dette tillæg på grund af de år, hvor hans ægtefælle ikke havde været forsikret, herunder de perioder, i hvilke hr. Heiderijk havde arbejdet i Forbundsrepublikken Tyskland.

8. Disse afgørelser fra Sociale Verzekeringsbank (den sociale sikringskasse), Amsterdam, om nedsættelse af deres pensionsrettigheder har fru Verholen, fru van Wetten-van Uden og hr. Heiderijk indbragt for Raad van Beroep, Hertogenbosch.

9. Raad van Beroep, Hertogenbosch, fandt, at sagerne nødvendiggjorde en fortolkning af direktiv 79/7, og besluttede ved kendelser af henholdsvis den 30. januar og den 15. februar 1990 i medfør af EØF-Traktatens artikel 177 at udsætte sagerne, indtil Domstolen har truffet præjudiciel afgørelse om følgende spørgsmål:

I sag C-87/90

»Er det foreneligt med artikel 4, stk. 1, (og/eller artikel 5) i direktiv 79/7/EØF, at en national bestemmelse, som alene udelukker gifte kvinder fra AOW-forsikringen,

fortsat har virkning til efter den 22. december 1984 i den forstand, at disse kvinders AOW-pension også efter denne dato stadig kan nedsættes på grund af en forsikringsbetingelse, som ikke gjaldt for mænd?«

I sag C-88/90

»1) Er fællesskabsretten til hinder for, at nationale domstole (af egen drift) prøver en national lovbestemt ordning i forhold til et EØF-direktiv, hvis gennemførelsesfrist er udløbet, såfremt parterne i sagen (f.eks. på grund af ukendskab) ikke påberåber sig dette direktiv?

2) Er fællesskabsretten til hinder for, at nationale domstole prøver en national lovbestemt ordning i forhold til et EØF-direktiv, hvis gennemførelsesfrist er udløbet, såfremt parterne i sagen ikke kan påberåbe sig dette direktiv, fordi de ikke er omfattet af dets personelle anvendelsesområde, skønt samme parter er omfattet af en national lovbestemt ordning, som direktivet gælder for?

3) Vedrører artikel 2 i direktiv 79/7/EØF selve dette direktivs personelle anvendelsesområde, eller skal denne artikel betragtes som en afgrænsning (ved siden af afgrænsningen i direktivets artikel 3) af de nationale lovbestemte ordninger, som direktivet gælder for?«

I sag C-89/90

»Kan en part i sager for nationale domstole påberåbe sig artikel 4, stk. 1, (og/eller artikel 5) i direktiv 79/7/EØF, såfremt parten rammes af følgerne af en national diskriminerende bestemmelse, der vedrørte ægtefællen, som ikke er part i sagen?«

10. I forelæggelseskendelsen i sag C-87/90 har Raad van Beroep tilkendegivet, at den finder, at de virkninger af de diskriminerende betingelser i den nederlandske lovgivning, som indtræder efter fristen for gennemførelse af direktiv 79/7, kan være i strid med dette direktivs artikel 4, stk. 1. AOW kan nemlig kun i begrænset omfang anses for en ordning med optjening af rettigheder. Erhvervelse af ret til pension er nemlig ikke knyttet til tilbagelæggelse af en vis forsikringsperiode, men til den omstændighed, at den pågældende fylder 65 år. Når den omstændighed, at man har indbetalt bidrag, ikke er en betingelse, der giver grundlag for at anse en bestemt periode som forsikringsperiode, er der ikke eller næppe nogen direkte forbindelse mellem den (obligatoriske) indbetaling af bidrag og pensionens størrelse.

I forelæggelseskendelsen i sag C-88/90 har Raad van Beroep bemærket, at det personelle anvendelsesområde for direktiv 79/7 ikke kan defineres anderledes end den personkreds, som er omfattet af de nationale sociale sikringsbestemmelser, som (bl.a.) vedrører den erhvervsaktive befolkning.

I forelæggelseskendelsen i sag C-89/90 har Raad van Beroep bemærket, at spørgsmålet, om sagsøgeren i hovedsagen kan påberåbe sig direktiv 79/7, må afgøres under hensyntagen til den omstændighed, at nederlandsk ret ikke giver hustruen mulighed for at intervenere i sagen og bestride de diskriminatoriske virkninger af den nederlandske lovgivning.

11. De af Raad van Beroep, Hertogenbosch, afsagte kendelser er registreret på Domstolens Justitskontor den 23. marts 1990.

12. I henhold til artikel 20 i protokollen vedrørende statutten for EØF-Domstolen er der afgivet skriftlige indlæg i de tre sager henholdsvis den 30. juni 1990 af sagsøgte i hovedsagen, Sociale Verzekeringsbank Amsterdam, ved advokaterne E. H. Pijnacker Hordijk og M. Droogleever Fortuyn, Amsterdam og Haag, den 29. juni og den 3. juli 1990 af den nederlandske regering ved secretaris-generaal i Udenrigsministeriet B. R. Bot og henholdsvis den 21., 22. og 26. juni 1990 af Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved René Barents og Karen Banks, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtigede.

13. På grundlag af den refererende dommers rapport og efter at have hørt generaladvokaten har Domstolen besluttet at indlede den mundtlige forhandling uden forudgående bevisoptagelse.

14. Ved kendelse af 16. januar 1991 er sagerne C-87/90, C-88/90 og C-89/90 blevet forenet med henblik på den mundtlig forhandling og domsafsigelsen.

II — Skriftlige indlæg indgivet for Domstolen

Sag C-87/90

1. Sociale Verzekeringsbank har henvist til de relevante bestemmelser i AOW, som er en ordning med optjening af rettigheder. Pensionens størrelse afhænger nemlig direkte af og er direkte proportional med varigheden af forsikringsforløbet. De diskriminatoriske træk ved ordningen, som bl.a. udelukker gifte kvinder fra forsikringen for de perioder, i løbet af hvilke deres ægtemænd selv var udelukket, er ifølge Sociale Verzekeringsbank blevet afskaffet inden for de frister, der er fastsat i direktiv 79/7.

Det stillede spørgsmål har ligheder med det andet spørgsmål, der blev stillet i sagerne 48/88 og 107/88, og med det tredje spørgsmål, der blev stillet i sag 106/88, som det ikke var fornødent, at Domstolen besvarede i dommen af 27. juni 1989, (forenede sager 48/88, 106/88 og 107/88, Achterberg-te Riele m.fl., Sml. s. 1963). Det drejer sig om at fastslå, om artikel 4 i direktiv 79/7 kræver, at perioder, i hvilke en gift kvinde ikke har været forsikret i henhold til AOW før fristen for direktivets gennemførelse, alligevel skal tages i betragtning ved beregningen af alderspensionen på et tidspunkt efter denne dato som faktiske forsikringsperioder, fordi gifte kvinder for perioder før denne dato havde været udelukket fra forsikringen i henhold til bestemmelser, som ikke gjaldt for gifte mænd.

Sociale Verzekeringsbank har fremhævet, at Domstolen i dommen af 23. september 1982 (sag 275/81, Koks, Sml. s. 3013) har anerkendt, at bestemmelser, som udelukker en gift kvinde fra forsikringen med den begrundelse, at hendes mand selv var udelukket fra den, var forenelige med fællesskabsretten, således som den da var gældende. Under en ordning med optjening af rettigheder som f.eks. AOW medfører den omstændighed, at man ikke har været forsikret i visse perioder, uundgåeligt og definitivt en forholdsmæssig nedsættelse af pensionen. Hvis direktiv 79/7 fortolkes således, at sagsøgeren i hovedsagen skulle anses for at have været forsikret i perioder, hvor hun ikke har været forsikret, ville det være ensbetydende med at tillægge ligebehandlingsprincippet tilbagevirkende gyldighed. En sådan løsning ville i øvrigt skabe en ulige behandling af mænd i den forstand, at en gift kvinde ville blive anset for at have været forsikret, på trods af at hun ikke har været forpligtet til at betale bidrag, mens en gift mand, hvis hustru har udøvet erhvervsvirksomhed i udlandet, har været pålagt forpligtelse til at betale bidrag.

I sit forslag til afgørelse i Achterberg-te Riele-sagen har generaladvokaten ifølge Sociale Verzekeringsbank med urette under henvisning til dommen af 8. marts 1988 (sag 80/87, Dik m.fl., Sml. s. 1601) hævdet, at direktiv 79/7 foreskriver, at de tidligere perioder, i hvilke den pågældende ikke var forsikret, skal anses for forsikringsperioder ved beregningen af den tildelte pension efter direktivets gennemførelsesfrist.

I dommen Dik m.fl. har Domstolen ganske vist anerkendt, at en medlemsstat ikke efter fristen for gennemførelse af direktivet må opretholde en forskelsbehandling, der beror på, at ydelsesvilkårene er de samme som før den nævnte dato, og har tilføjet, at det herved ikke gør nogen forskel, at en sådan forskelsbehandling følger af overgangsbestemmelser. I modsætning til Dik-sagen rejser nærværende sag ikke noget problem om forlængelse af en forskelsbehandling efter fristen for gennemførelse af direktivet. Desuden har generaladvokaten ikke erkendt, at Dik-sagen vedrører betingelser for erhvervelse af ret til ydelser ved arbejdsløshed i henhold til en risikoordning, som hverken indebærer noget forsikringsforløb eller nogen forpligtelse til at betale bidrag. Desuden vedrørte Dik-sagen anvendelse af visse diskriminatoriske betingelser, som endnu delvis fandt anvendelse efter direktivets gennemførelse.

I det foreliggende tilfælde drejer det sig om, hvordan en alderspensions størrelse påvirkes af en diskriminatorisk betingelse vedrørende tilslutning, som gjaldt før fristen for direktivets gennemførelse. En sådan virkning er indbygget i en ordning med optjening af rettigheder. Den omstændighed, at direktiv 79/7 ikke indeholder nogen klar sondring mellem risikoordninger og ordninger med optjening af rettigheder, betyder ikke, at man kan se bort fra den væsentlige forskel mellem de forskellige forsikringsordninger. Desuden bestemmes det i andre direktiver, f.eks. Rådets direktiv 86/378/EØF af 24. juli 1986 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder inden for de erhvervstilknyttede sociale sikringsordninger (EFT L 225, s. 40), at rettigheder og pligter, som vedrører en periode for medlemskab af en erhvervstilknyttet ordning, der ligger forud for revisionen af den pågældende ordning, fortsat er undergivet de bestemmelser i ordningen, som var gældende for den pågældende periode. Den

fortolkning af direktiv 79/7, som generaladvokaten har gjort sig til talsmand for, ville desuden være ensbetydende med, at gifte kvinder begunstiges af pensionsordningen, skønt de har været fritaget for at betale bidrag, mens gifte mænd, der befinder sig i en lignende situation, kun kan opnå samme rettigheder på betingelse af, at de har opfyldt deres forpligtelse til at betale bidrag.

Den omstændighed, at sagsøgeren i hovedsagen i dette tilfælde har betalt bidrag under sine erhvervsaktive perioder, beror på en misforståelse hos de myndigheder, der skal opkræve disse bidrag, og kan ikke føre til et andet resultat.

På denne baggrund har Sociale Verzekeringsbank foreslået, at det stillede spørgsmål besvares således:

»Artikel 4 og 5 i Rådets direktiv 79/7 af 19. december 1978 om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring kræver ikke med hensyn til udbetaling af en alderspension til en kvindelig pensionsmodtager i perioder efter 22. december 1984 i henhold til en forsikringsordning, efter hvilken alderspensionens størrelse afhænger af forsikringens varighed, at pensionsmodtageren også anses for at have være forsikret i henhold til den nævnte ordning for perioder før den 23. december 1984, i hvilke hun efter den dagældende lovgivning ikke har været obligatorisk forsikret af en udelukkelsesgrund, som alene gjaldt for gifte kvinder og ikke for gifte mænd.«

2. *Den nederlandske regering* har henvist til, at Domstolen i dommen Achterberg-te Riele m.fl. har defineret det personelle anvendelsesområde for direktiv 79/7, som finder anvendelse på den erhvervsaktive befolkning, på personer, der søger arbejde, samt på arbejdstagere, hvis erhvervsarbejde er blevet afbrudt af en af de i artikel 3, stk. 1, litra a), nævnte risici. Sagsøgeren i hovedsagen har ikke udøvet erhvervsvirksomhed på det tidspunkt, da hun opnåede sin alderspension. For at hun kunne være omfattet af direktivets personelle anvendelsesområde, måtte det anerkendes, at hendes frivillige, førtidige udtræden af arbejdsmarkedet i henhold til en privatretlig ordning måtte sidestilles med, at risikoen alderdom var indtrådt, som omhandlet i direktivets artikel 3, stk. 1.

Selv hvis det antages, at sagsøgeren i hovedsagen er omfattet af det personelle anvendelsesområde for direktiv 79/7, kan hun ikke påberåbe sig artikel 4. Ordninger med optjening af rettigheder er fundamentalt forskellige fra risikoordninger. I de førstnævnte ordninger optjenes rettighederne i løbet af forsikringsperioder, og forsikringsbetingelserne er fastsat ved den lov, der er gældende på dette tidspunkt. I Koks-dommen har Domstolen anerkendt, at den nederlandske ordning fra før gennemførelsen af direktiv 79/7 var i overensstemmelse med fællesskabsretten på dette tidspunkt.

Forsikringen i henhold til AOW medfører en forpligtelse til at betale bidrag, som er uløseligt forbundet med ordninger med optjening af rettigheder. En gift kvinde, som ikke er forsikret, fordi hendes ægtefælle ikke selv var forsikret, har imidlertid ikke været forpligtet til at betale bidrag. Den nævnte fortolkning af direktiv 79/7, som den forelæggende ret gør sig til talsmand

for, ville være ensbetydende med at tillægge direktivet tilbagevirkende gyldighed og må medføre en efterfølgende opkrævning af bidrag for de perioder, i hvilke den pågældende ikke havde været forsikret.

3. *Kommissionen* har anført, at direktiv 79/7 i henhold til artikel 3 gælder for alderspensioner. En retsregels anvendelsesområde er personelt, materielt, geografisk og tidsmæssigt. Direktivets artikel 4, som fastslår princippet om ligebehandling, har ligeledes et tidsmæssigt anvendelsesområde. I overensstemmelse med, hvad Domstolen selv har fastslået i dommen Dik m.fl., er direktiv 79/7 derfor til hinder for, at virkningerne af tidligere, diskriminatoriske bestemmelser forlænges ud over fristen for gennemførelse af direktivet. Denne gennemførelsesdato er ubetinget; den omstændighed, at direktivet gælder umiddelbart for situationer, der er opstået under en tidligere, diskriminatorisk lovgivning, kan ikke anses for at indebære en tilbagevirkende gyldighed.

Følgelig har Kommissionen foreslået, at det stillede spørgsmål besvares således:

»Direktiv 79/7 skal fortolkes således, at det forpligter medlemsstaterne til inden for en ordning, hvor ydelsernes størrelse er afhængig af forsikringsperiodens varighed, at afskaffe de negative virkninger, som en forskel i erhvervelsen af ret til ydelser, som er forbudt ved direktivet, har for ydelsens størrelse, når der er tale om alderdomsydelser, der skal udbetales efter den 22. december 1984 på grundlag af den begunstigedes egne rettigheder.«

Sag C-88/90

1. *Sociale Verzekeringsbank Amsterdam* har anført, at Domstolen i den nævnte dom Achterberg-te Riele m.fl. klart har besvaret det tredje præjudicielle spørgsmål, der blev stillet af den forelæggende ret vedrørende det personelle anvendelsesområde for direktiv 79/7. Da sagsøgeren i hovedsagen aldrig har udøvet erhvervsvirksomhed som selvstændig eller lønmodtager, er hun ikke omfattet af direktivets anvendelsesområde og kan ikke påberåbe sig dets bestemmelser.

Det andet spørgsmål ligner spørgsmål 1, c), i sagen Achterberg-te Riele m.fl., sag 107/88; i Achterberg-te Riele-dommen har Domstolen kendt for ret, at en person, som ikke er omfattet af direktivets artikel 2, ikke kan påberåbe sig dettes artikel 4. Andre af Domstolens domme på andre områder bekræfter, at det er direktivets personelle eller materielle anvendelsesområde og ikke anvendelsesområdet for den nationale lovgivning, ved hvilken direktivet er blevet gennemført, som er relevant ved afgørelsen af, hvilke personer der kan påberåbe sig direktivet.

Under disse omstændigheder er det ikke fornødent at besvare det første spørgsmål.

2. *Den nederlandske regering* har med hensyn til det første spørgsmål anført, at hvis en national domstol nægtes ret til ex officio at anvende et direktiv, ville det være ensbetydende med en manglende erkendelse af, at denne type retsakter ifølge EØF-Traktatens artikel 189 er bindende. En borger kan kun påberåbe sig en bestemmelse i et direktiv,

hvis denne er egnet til direkte at skabe rettigheder til fordel for ham. Følgelig må det erkendes, at fællesskabsretten ikke er til hinder for, at en national ret af egen drift undersøger, om en sådan bestemmelse i et direktiv kan finde anvendelse på retsforholdet mellem en borger og et organ, som har fået overdraget at fastslå den berørtes rettigheder på det område, som direktivet vedrører.

På denne baggrund har den nederlandske regering foreslået, at det første spørgsmål besvares således:

»Det følger af den bindende karakter, som ifølge EØF-Traktatens artikel 189 skal tillægges artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7, at fællesskabsretten ikke er til hinder for, at en national ret anvender det nævnte direktivs bestemmelser under sager vedrørende princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring, som indbringes for den, selv når en part ikke påberåber sig det.«

Med hensyn til det andet og det tredje spørgsmål har den nederlandske regering henvist til, at Domstolen i dommen Achterberg-te Riele m.fl. har defineret det personelle anvendelsesområde for direktiv 79/7 med henvisning til artikel 2, som vedrører den erhvervsaktive befolkning. I samme dom har Domstolen kendt for ret, at en person, som ikke er omfattet af artikel 2, ikke kan påberåbe sig direktivets artikel 4.

Den nederlandske regering har derfor foreslået Domstolen at besvare det andet og det tredje spørgsmål således:

»Bestemmelserne i direktiv 79/7 betragtet under ét er til hinder for, at en national ret anvender princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring på en person, som ikke er omfattet af det personelle anvendelsesområde for samme direktivs artikel 2.«

3. Med hensyn til det første spørgsmål har *Kommissionen* påpeget faren ved en manglende ensartet retsanvendelse, som ville blive følgen, hvis vurderingen af, om nationale bestemmelser er i overensstemmelse med fællesskabsretten, skulle afhænge af, om en borger påberåbte sig dem for retten. Som det fremgår af fast retspraksis, skal nationale domstole anvende fællesskabsretten på de tilfælde, som forelægges dem, når denne ret egner sig dertil.

Med hensyn til det andet og det tredje spørgsmål har Kommissionen ligeledes henvist til dommen Achterberg-te Riele m.fl. Direktiv 79/7 finder kun anvendelse på den erhvervsaktive befolkning som defineret i artikel 2, og det kan ikke udledes af artikel 2 sammenholdt med artikel 3, at der påhviler medlemsstaterne en forpligtelse til at udvide princippet om ligebehandling med hensyn til social sikring til personer, som ikke hører til direktivets personelle anvendelsesområde. På denne baggrund har Kommissionen foreslået at besvare de tre stillede spørgsmål således:

»1) En national domstol skal tage stilling til, om national ret er i overensstemmelse med et direktiv, hvis gennemførelsesfrist er udløbet, selv når en borger

ikke påberåber sig dette direktivs bestemmelser.

2) En borger kan ikke påberåbe sig princippet om ligebehandling i direktiv 79/7, når han ikke er omfattet af begrebet den erhvervsaktive befolkning, som er defineret i direktivets artikel 2, selv når han har ret til en ydelse, der falder ind under dets materielle anvendelsesområde.«

Sag C-89/90

1. *Sociale Verzekeringsbank Amsterdam* har anført, at Domstolen allerede i dommen Achterberg-te Riele m.fl. har udtalt sig om det personelle anvendelsesområde for direktiv 79/7. Hustruen til sagsøgeren i hovedsagen har aldrig stået til rådighed for arbejdsmarkedet og kan derfor ikke påberåbe sig direktivets artikel 4. Under disse omstændigheder kan sagsøgeren i hovedsagen heller ikke påberåbe sig denne bestemmelse som beskyttelse mod en behandling, der hævdes at være diskriminatorisk i forhold til hans hustru, og hvis økonomiske følger rammer ham.

2. *Den nederlandske regering* har anført, at forbuddet mod forskelsbehandling i direktiv 79/7 kan påberåbes af en enhver berørt, uanset om den hævdede manglende anvendelse af forbuddet har vedrørt ham selv eller hans ægtefælle, for så vidt den har bevirket, at han ligeledes stilles ringere. En sådan løsning er imidlertid betinget af, at såvel den person, som påberåber sig forbuddet mod forskelsbehandling, som dennes ægtefælle er omfattet af direktivets personelle anvendelsesområde og er berørt af en lovbestemt ordning, som hører til det materielle anvendelsesområde for direktiv 79/7. Den nederlandske regering har i denne forbindelse ligeledes henvist til direktivets personelle anvendelsesområde, som Domstolen har præciseret i dommen Achterberg-te Riele m.fl., og har heraf konkluderet, at i den sag, som verserer for den forelæggende ret, kan hustruen til sagsøgeren i hovedsagen ikke anses for at høre til den erhvervsaktive befolkning i den i direktivets artikel 2 forudsatte betydning.

Såfremt Domstolen alligevel måtte nå til det resultat, at hustruen til sagsøgeren i hovedsagen er omfattet af direktivets personelle anvendelsesområde, har den nederlandske regering anført, at den hævdede forskelsbehandling ikke er i strid med forbuddet mod forskelsbehandling i direktivets artikel 4. Den har herved henvist til de bemærkninger, der er fremsat med hensyn til det præjudicielle spørgsmål i sag C-87/90 om den fundamentale forskel mellem en ordning med optjening af rettigheder og en risikoordning.

3. *Kommissionen* har gentaget de bemærkninger, den har fremsat med hensyn til sag C-88/90, og har fremhævet, at ligebehandlingsprincippet i direktiv 79/7 kun kan påberåbes, når den, der rammes af en forskelsbehandling, er omfattet af begrebet den erhvervsaktive befolkning. Hustruen til sagsøgeren i hovedsagen hører imidlertid ikke til dette direktivs personelle anvendelsesområde.

F. A. Schockweiler
Refererende dommer